

Urbe Canonicus, qui temporibus Alexandri III. floruit; ac Tiberius Alphanus Vaticanæ item Basilicæ Clericus Beneficiatus in sua Ichnographica ejusdem Basilicæ Tabula, lit. L. Porro eo loci B. PETRUM Apostolum habitasse, conversosque a se ad fidem ethnicos baptizare solitum fuisse, pia fert traditio, quemadmodum testantur Jo. Severanus in memoriis sacris, & Antonius Bosius lib. 2. cap. 2. Romæ subterraneæ. Franciscus autem Maria Turrigius in sæpe laudato *Sacrorum trophæorum* opusculo hæc refert ex Cod. MS. de *precedentia*, qui in Archivo Basilicæ Vaticanæ servatur. „ Petrus habitavit in Vaticano. Constat ex Oratorio, quod „ magnum erat ad caput Basilicæ dirutum a Nicolao V. „ ut alterum ibi ædificatum (*sic*) vocabatur *Habitatio* „ *S. Petri*. . . . Quatuor habitationes B. Petri post fuerunt „ templa. Unum in Judæa, ubi liberata est est Socrus „ Petri a Christo. Hoc, de quo nunc agimus, quod Romæ „ in Vaticano est. Tertium Neapoli, dum Petrus veniebat „ Romam. Quartum Pisis, dum Roma profectus est „ in Occidentem, . . . Idem Turrigius citati libelli cap. iv. meminit alterius cœmeterii *ad nymphas* vulgo dicti in prædio Severæ via Nomentana lapide ab Urbe inter septimum & octavum, in quo D. Petrum habitasse & baptizasse ferunt vetustissima quædam Acta martyrum in Bibliotheca Vaticana servata: nam eorum author aëtorum, de SS. Papia & Mauro sermonem habens, hæc subdit: „ Quorum cor- „ pora collegit Joannes Presbyter noctu & sepelivit in via „ Numentana sub die 4. Calend. Februarii ad Nymphas, „ ubi Petrus habitabat & baptizabat, . . .

Et hæc de præcipuis Ecclesiis locisque aliqua Sanctissimorum Apostolorum memoria aut prærogativa insignitis, satis dicta sint (a). Quapropter ad antiquissimas fectas pictasque eorum imagines observandas, progrediamur.

CA-

(a) Præter Ecclesias SS. Petri & Pauli memoriis commendatas, de quibus huc usque egimus, meminit etiam Turrigius in sæpe laudato *sanctorum Trophæorum* opusculo aliarum Ecclesiarum atque locorum, aliqua, ut ipse existimat,

Principis Apostolorum prærogativa illustrium, cujusmodi sunt ædiculæ sive sacella SS. Petri & Pauli in via Ostiensi, ac SS. item Petri & Pauli *in Silice* in via sacra; nec non Ecclesiæ SS. Nerei & Achillei, ac S. Mariæ Transpontinæ, quarum

CAPUT XIV. ET ULTIMUM.

De antiquissimis quibusdam SS. PETRI & PAULI imaginibus.

EA fuit semper Christianorum hominum erga SS. Apostolos PETRUM & PAULUM pietas ac veneratio, ut vel a primis Ecclesiæ temporibus non Romæ solum, sed etiam ubique terrarum celeberrimæ eorum Imagines extiterint. S. PETRI figuram studiose a Christianis fuisse expressam quum adhuc in terris degeret, diserte testatur Eusebius *Hist. Eccl. lib. 5. cap. 18.* Et quamvis Nicephoro dubiæ fidei auctori credere renuamus, asserenti *lib. 2. hist. cap. 43.* quod omnium primus Lucas Evangelista SS. Apostolos ad nativam speciem effinxerit, plurimi tamen facienda esse videtur ea diligens atque accurata staturæ & vultus D. Petri descriptio, quam idem

tamen in hac nostra *Monumentorum Appendice* vix ullam habendam esse rationem existimavimus. *De sacello quidem in via Ostiensi, ab Archiconfraternitate SS. Trinitatis convalescentium* ex media via ubi situm erat, in locum, in quo nunc vultur extra Tergeminam portam Pio IV. Pontifice Maximo, translato, disserit idem Turrigius citati opusculi capite x. Ibi enim memoriæ proditum est, ambos Apostolos quum ad supplicium ducerentur, digressos, novissimam sibi pacem, salutemque dedisse iis verbis, quæ ex supposititia Pseudo-Dionysii Areopagitæ Epistola ad Timotheum descripta, habentur loc. cit. pag. 72. De ædícula vero SS. Petri & Pauli *in Silice* via sacra, Pauli PP. III. temporibus diruta, sermonem instituit Turrigius ejusdem opusculi capite xi. ad eamque pertinere arbitratur sequentia Anastasi verba

in vita Pauli I. anno Christi 757. ad summum Pontificatum evesi. „ Hic fecit noviter Ecclesiam infra „ hanc Civitatem Romanam in via „ sacra juxta Templum Romuli in „ honorem SS. Petri & Pauli, ubi „ ipsi Beatissimi Principes Aposto- „ lorum, tempore, quo pro Christi „ nomine martyrio coronati sunt, „ dum Redemptori nostro funde- „ rent preces propria genua flecte- „ re visi sunt. In quo loco usque „ hætenus eorum genua pro tes- „ timonio omnis in postremo ven- „ turæ generationis in quodam for- „ tissimo silice esse noscuntur de- „ signata. Tandem de Ecclesia SS. Nerei & Achillei apud *septem solia*, aut *septizonium* in via nova (ubi transeunti Apostolo Petro, fertur cecidisse fasciola e suppurato diuturna compede crure), agit idem Turrigius laudati operis capite xiv.

idem Nicephorus habet *lib. 3. cap. 37. (a)* in iis saltem, quæ ab ipsis ejus imaginibus colligere potuit, cum quibus certe optime convenit. Sane quotquot extant perantiquæ SS. Apostolorum imagines, nec certe desunt antiquissimæ, easdem omnes oris utriusque formas constantissime exhibent. Porro clariss. Mabillonius *lib. 2. de Liturgia Gallicana pag. 160.* vetustissimum sanctos Apostolos in Basilicis Gallicanis pingendi morem eruit ex Gregorio Turonensi, qui in *libro de Vitis PP. cap. 12.* laudat iconas Apostolorum, super quas conscriptæ erant litteræ eorum nomina indicantes; & S. Augustinus *de conf. Evang. lib. 1. cap. 9.* de impiis illis hominibus loquens, qui magicos libros a Christo ad Petrum & Paulum missos distabant, existimat, quod cogitantes ad quos potissimum Christus scribere potuerit, Petrum & Paulum elegerint, quos cum illo pictos pluribus in locis videbant. *Et sic, inquit, omnino errare meruerunt, qui Christum & Apostolos ejus, non in sanctis Codicibus, sed in pictis parietibus quaesierunt. Nec mirum si a pingentibus fingentes decepti sunt.* Quod si de illis locis loqui placeat, ubi non solum PETRI & PAULI, sed & ceterorum Apostolorum una cum illis imagines erant, scimus SS. Apostolorum chorum effingere fecisse Constantinum non solum Romæ in Basilica Constantiniana, sed etiam Constantinopoli, ubi referente Eusebio *lib. 4. ejus vita cap. 62.* Martyrium ædificavit, & apud illud sepulcrum suum, quod utrinque seni claudabant Apostoli. Quinimo arcum Basilicarum Presbyteriis impositum, quem Triumphalem dicunt, imagine Jesu Christi Apostolorum imaginibus circumdata ornare, præci-

(a) Hæc est antem Nicephori descriptio laudata, juxta latinam versionem: „ Petrus haud crassa „ corporis statura fuit, sed quæ „ aliquanto esset erectior, facie sub- „ pallida, & alba admodum, ca- „ pilli & capitis & barbæ crispæ & „ densæ, sed non admodum promi- „ nentes fuere: oculi quasi sangui- „ ne respersi, nigri: supercilia „ prope evulsa, nasus autem lon- „ gior ille quidem, non tamen in „ acumen desinens, sed prætus po-

„ tius & simus „. Concinnant cum „ Nicephoro Menza Græca ad diem „ xxix. Junii, quæ ita latine sonant. „ Erat autem facie albus, palli- „ dus, recalvester, crinibus densis, „ crispus, oculis prominentibus, „ sanguineis, nigris, capite bar- „ baque canus, nasum habebat lon- „ giorem, supercilia sursum re- „ tracta, statura mediocri erectio- „ rique præditus, habituque cor- „ poris probe coactus &c.

præcipuum ætatis Constantino supparis fuisset more, censet Blanchinius in *Proleg. ad tom. 3. Anastasii pag. 25.* Ceterum hoc loci de illis tantummodo adhuc extantibus SS. Petri & Pauli imaginibus loqui constitui, quas ante initium sexti seculi pictas fictasve fuisse constat (a). Etenim ubi de secu-
B b lis

(a) Quamquam Beati PETRI imaginum seculo quinto recentiorum, nullam in hoc capite rationem habere decreverim; aliquid tamen de ænea ejusdem Principis Apostolorum statua, (quam ab antiquissimis temporibus in Basilica Vaticana servari venerarique, diximus superius pag. 219.) heic breviter subjungendum.

Exhibet igitur hæc statua B. Petrum in Cathedra sedentem simplicissima indutum veste, dextera manu benedicentem, sinistra duas tenentem claves, porrigentemque dexteram pedem *sandaliis calceatum* (juxta illud Marci cap. vi.) populo deosculandum. De eodem simulacro Maphæus Vegius in opere *de rebus antiquis memorabilibus S. Petri lib. 4.* ait: „ Ad sinistram „ partem ingressus Basilicæ venia- „ mus, inveniamusque ibi locum, „ quo nullus propinquior Altari „ Majori, ubi situm erat tertium „ Monasterium S. Martini... in „ quo habitabat tertia alia Con- „ gregatio fervientium Basilicæ, „ cujus etiam Oratorium cum ali- „ quibus adjunctis domunculis pau- „ lo ante hæc tempora vidimus; „ nunc omnia (quod non sine do- „ lore magno scribimus, sicut & „ superiora quæ memoravimus) „ funditus dejecta sunt. Erat sane „ Oratorium ipsum summæ apud „ omnes devotionis, maxime „ quod esset posita in eo IMAGO

„ ÆNEA S. PETRI, transportata „ postmodum ad aliud Oratorium „ SS. Processi & Martiniani. Ne- „ que in tota Basilica post Altare „ majus, ullus locus erat, ad quæ „ major propter devotionem fieret „ concursus populorum, majora „ que oblata etiam stipis commo- „ da susciperentur „ - Hactenus „ Vegius, qui circa annum Chri- „ sti 1415. Martino V. Pontifice Ma- „ ximo scribebat; ut facile appareat Richardum Cardinalem de Olive- „ riis Vaticanæ Basilicæ Archipresby- „ terum, a Calixto Papa III. an- „ no 1456. purpura donatum, cujus in Statuæ basi exprimuntur insi- „ gnia, folius basis, non etiam au- „ ctorem fuisse simulacri, quod jam- „ pridem Vegii temporibus veteri ob- „ servantia ac religione colebatur. „ Enimvero Turrigius in Appendice „ opusculi *sacrorum tropheorum* pag. „ 154. memoriæ prodidit, Nicolaum „ Riccardum celeberrimum Ordinis „ Prædicatorum Oratorem palam as- „ ferere consuevisse, hanc Statuam „ illam esse, de qua impius Leo „ Isauricus ad Gregorium II. Pontifi- „ cem Maximum minitabundus scri- „ bens: *Mittam (ajebat) Romam. & „ imaginem S. Petri confringam.* „ Sunt etiam, qui existiment, ipsam „ constatam esse ex statua Jovis Ca- „ pitolini, verso in meliorem usum „ metallo per Constantinum, vel „ aliquem ex proximis ejus successo- „ ribus, quemadmodum observavi-

lis quinto recentioribus agere vellem, innumera profecto recentioris ætatis afferre possem monumenta, præcipue vero ex libro Pontificali, atque ex egregio *Romæ subterranea* opere, insignibus tabulis ære incisis, doctissimisque eruditorum virorum Commentariis illustrato.

Et

mus hujus Appendicis Capite 111. quum de *Cathedra lignea* ageremus pag. 319.

Anastasius Bibliothecarius de Leone PP. IV. scribit, quod puer fuit a parentibus ad studia litterarum in Monasterium B. Martini Confessoris Christi, quod foris muros hujus civitatis Romane intra Ecclesiam B. Petri Apostoli situm est, quousque sacras litteras didicit, sponte concessus. Id autem in quadam *Peregrinorum Instructione* antiqua & MS. a Turrigio laudata pag. 152. sic explicatur, ut *Ecclesia* nomine intelligatur ejus circumcirca districtus, dum dicitur, ipsum Monasterium esse ad ferratam retro Basilicam. Instructionis verba hæc sunt: *Statua ænea S. Petri, quæ extat sub organo, fuit olim in Monasterio S. Martini ad ferratam retro Basilicam, in quo fuit educatus S. Leo IV. & inde translata fuit in sacellum SS. Processi & Martiniani.* Sane juxta veteris novæque Basilicæ Iconographiam, Oratorii in sine Monasterii posita absis, distabat a *Confessione S. Petri* non plus, quam trecentis palmis, totumque cum ipso Monasterium situm, fuerat inter *Confessionem* prædictam, & absidem novæ Basilicæ, atque adeo, si nunc staret, vere staret intra ipsam Ecclesiam. Non potuit etgo fundamenta novi templi moliri invictissimi animi Pontifex Julius II. nisi æquaret solo ea omnia, quæ

seculo xv. ineunte vidisse se meminisse Vegius loc. cit. Sumptum vero inde simulacrum apposite translatum est ad veterem & adhuc totam stantem Basilicam, in sacellum scilicet, SS. Processi & Martiniani; quia illud positum erat in ala ipsius Basilicæ meridionali, ubi circa chorum stabat Oratorium S. Adriani cum Cathedra S. Petri. Quando autem proficiente opere destruenda etiam fuit veteris Ecclesiæ pars posterior, crucis habens formam, cujus brachium unum ala prædicta faciebat, alibi Altare ipsorum Martyrum cum statua positum fuit, in anteriori nimirum, quæ intacta remanebat Basilicæ media navi ad partem Aquilonarem, idque Paulo III. Pont. Max. contigit, qui sedit ab anno 1534. ad annum 1549. Testatur hoc Onuphrius Panvinius Augustinianus lib. 3. cap. 9. operis MS. de eadem Basilica his plane verbis. „Erat sane Oratorium illud (S. Martini) summæ apud omnes devotionis, maximeque quod in eo posita erat IMAGO „ÆNEA S. PETRI; quo diruto, „ad aliud Oratorium SS. Processi „& Martiniani intra Ecclesiam, „& eo etiam disjecto, sub organo „modo transportata est. „Tiberius autem Alpharanus in libro, quem de eadem Basilica Gregorio XIII. Pont. Max. dedicavit: „A sinistro (inquit) Basilicæ lateri ad Aquilonem præfatus Paulus

Et primo consideremus oportet nonnulla vitreorum vasorum fragmenta, quæ e Romanis eruta cœmeteriis, vir doctissimus Philippus Bonarota collegit, diligenterque ære incisa eruditus animadversionibus illustravit anno 1717. Post Bonarotam multa etiam edidit Boldettus de cœmeteriis SS. Martyrum lib. 1. cap. 39. Joannes vero Marangonius in notis ad Acta S. Victorini pag. 42. & in Appendice pag. 118. duo vitrea vasa descripsit, quorum alterum in cœmeterio Priscillæ detectum, unius S. Petri effigiem nomine suo insignitam refert, alterum extra sepulcrum cujusdam Damalæ inventum, utriusque Apostoli imaginibus cum nomine super capita apposito decoratur. Huic alia duo non abimilia ex laudato Bonarotæ volumine de *fragmentis vitreorum vasorum e cœmeteriis Urbis erutis*, desumpta, ære incisa exhibuit, accuratissimeque descripsit cl. vir Petrus Franciscus Foggini exercitatus. xx. operis de Romano D. Petri itinere & Episcopatu pag. 458. Utramque autem a Foggini exhibitum fragmentum, SS. Apostolos PETRUM & PAULUM suis insignitos nominibus, tunica pallioque tunicæ superimposito indutos, repræsentat, nisi quod in altero integræ SS. Apostolorum imagines diversis pulvino stratis sedibus sedentes,

B b 2

exhi-

„lus III. piissimus Pontifex trans-
„ferri fecit organum ex priori
„loco sex porphyreticis columnis
„suffultum, sub quod transferri
„fecit, & corpora SS. Processi &
„Martiniani Martyrum simul cum
„altari, & STATUA B. PETRI in
„throno sedentis ex priori Ora-
„torio, ubi olim erant, nec non
„Imaginem Deiparæ Virginis,
„quæ erat in parietibus supra
„Oratorium S. Leonis Papæ. „
Idem altare propter æneam S. Petri
statuam in Instrumentis quibusdam
ante & post hanc Paulinam transla-
tionem confectis, annis scilicet
1484. & 1579. appellatum reperio:
Altare S. Petri de bronso, vel de
brunso, alias SS. Processi & Marti-
niani. Tandem eadem statua sub
Paulo V. circa annum Domini 1620.

reliquo novæ Basilicæ opere jam
perfecto, posita fuit in eo, in quo
usque ad præsens visitur loco, prope
unam scilicet e quatuor majoribus
pilis tholum sustentantibus, ac no-
minatim prope illam, quæ ingre-
dienti Templum a dextris est, an-
tequam ad *Confessionem* sub me-
dio tholo perveniatur. Stat au-
tem ibi in eadem Oliverii Cardi-
nalis basi ad eam altitudinem ele-
vata, ut quivis accedentium com-
mode possit osculari pedem, quod
passim faciunt quot quot ad Apo-
stolicam *Confessionem* accedunt. Tan-
dem hujus statuæ imaginem ære inci-
sam, habes tom. 5. Junii Bollandiani
pag. 434. & tom. 1. Bullarii Basilicæ
Vaticanæ Annibalis Cardinalis Al-
bani ejusdem Basilicæ Archipresby-
teri sumtibus typis edito.

exhibentur, accedente media inter eos laurea corona, & flore in ejusdem coronæ centro. Porro hæc vitrea vasa ante Diocletiani Imperium depicta esse putat Bonarota, Fogginius vero non omnia quidem, sed multa saltem ad eam ætatem esse referenda, quando in Christianos Ethnici Imperatores sæviebant, evidenter ex eo probari censet; quod plerumque cruentata reperiantur & prope martyrum sepulcra. Et revera SS. PETRI & PAULI imaginibus, exornata frequentius quam alibi, in Cœmeteriis Callisti, Præstati, & Priscillæ effodiuntur, & Marangonius putat hisce in locis multa fuisse posita, ut innotesceret ipsorum Apostolorum tempore ea cœmeteria exordium sumpsisse. Præterea idem Boldettus *loc. cit.* alia duo vitrea fragmenta refert, in quorum altero PETRUS, ut ex apposito nomine intelligitur, in formam Moysis virga petram percutientis effectus videtur, in altero vero PAULI etiam imagine exornatus, PAULUS, PETRI dexteram tenere videtur; quum ceteroquin in omnibus hujusmodi vitreis fragmentis quot quot adhuc reperta sunt, S. PETRUM ad dexteram S. PAULI collocatum viderim. Nec modo in vitreis hisce vasibus SS. Apostolorum imagines hoc ordine dispositæ aspiciuntur, verum & in saxea sepulcrali Tabula in Cœmeterio S. Hyppoliti ad viam Tiburtinam reperta, & in antiquissima præterea tabula in Sacratio Vaticanæ Basilicæ servata, in sarcophago etiam, qui Veronæ est, in musivo demum S. Laurentii in agro Verano, aliisque plurimis sarcophagis atque picturis: licet in aliquibus musivis contra sit (a).

(a) Idem Fogginius laudata *exercitat. xx. pag. 471.* tabellam votivam edidit ex ebore, ære incisam, (servata prototypi Florentiæ in museo Riccardiano extantis, magnitudine & latitudine) ubi D. Petrus ad lævam etiam S. Andrea locatur, ut non modo ipsæ imagines, sed etiam græca nomina utrique imagini apposita, docent. Ceterum quod spectat ad causas, nunc factum sit, ut Christiani D. PAULUM a dextris PETRI collo-

caverint, tot usque dum cogitatas fuisse invenimus, ut justæ molis libro materia esse possent, ubi singulas referre vellemus. Celebratissima illa est, quod artifices eam partem digniorem habuerint, quæ dextera erat intuentibus, sed multi alii potius ad antiquum illum morem referunt, quod quum duo simul incederent, junior senioris dexterum latus tegebat, unde Constantianus, quum provinciam obiret cum seniori Augusto, semper

Neque

ad

Neque solum in vasibus, quibus ad domesticum mensuratum utebantur, SS. Apostolos expressisse videntur primævæ Ecclesiæ Christiani, sed in sacris etiam vasibus, in musivis, in sarcophagis, in lucernis, aliisque vetustissimis monumentis Franciscus Blanchinius in notis ad Anastasium Bibliothecarium in vita S. Urbani *sect. 18.* duorum meminit argenteorum vasorum, ante Constantinum Magnum (ut ipse ex operis elegantia & antiquitate existimat) ad sacros usus elaboratorum: quorum alterum a Bonarota quoque

B b 3

lauda-

ad ejus dexteram incedebat, licet pene privatus esset, ut memoria prodidit Eusebius in ejus vita lib. 1. Porro XIV. Ecclesiæ seculo S. PAULUS a dextris PETRI collocabatur ratione quadam mystica, quod nimirum a stirpe Benjamin, quod latine *dextera filiam* sonat, originem duxerit; ob id enim Urbanus V. qui sedere cœpit anno 1362. quum utriusque Apostoli capita inveniret (de quibus superius capite IV. pag. 325.) argenteis statuis reposita, eo ordine collocavit in tabernaculo seu ciborio Altaris majoris Basilicæ Lateranensis, ut constat ex distico ad statuam B. PAULI inscripto *loc. cit.*

Non possum autem silentio prætermittere celeberrimi Sacrii Apostolici Præfetti Angeli Roccæ Augustiniani notatu plane dignam hæc de re observationem. Ea est, tunc solum a dextris Petri Paulum occurrere, quum media inter eos est JESU CHRISTI imago, aut Crux, aut Deipara Virgo, numquam autem ubi ipse solus cum Paulo, aut una cum ceteris Apostolis representatur. Quod si fortè medius quidem, sed supra eorum capita CHRISTUS sit, ita ut illi in ter-

ris esse, ipse vero per aera videatur, tunc quoque Petrus dexteram tenet, ut videre est in tabula antiquissima Sacrii Basilicæ Vaticanæ ab eodem Rocca descripta, quam dicunt S. Silvestrum Constantino ostendisse, nec non in fragmento vitrei vasis apud Bonarotam *tab. 15.* Ex hoc autem facile comprehendimus, insigniter confirmari, S. Petrum habitum semper esse, ut certe fuit, Apostolorum principem & caput, licet mystica aliqua ratione a sinistris collocaretur, quum CHRISTUS eos inter erat. Neque vero crediderim, quod Petrus etiam sinistrum CHRISTI latus tegens, dexteram tegente Paulo, digniorem locum non teneat. Sophronius certiores nos facit etiam Deiparam Virginem a læva CHRISTI effluigi consuevisse, dexteram obtinente S. Joanne Baptista. Ceterum hanc controversiam omnium primus pertractavit S. Petrus Damianus in *epist. ad Desiderium Abbatem tom. 3. edit. Paris. an. 1665. p. 265.* eoque magis diligenter a quibusdam recentioribus agitata est, quod SS. Apostolos eo ordine collocent etiam plumbea Romanorum Pontificum sigilla, quorum si non vidit

laudatum pag. 95. Christum exhibebat claves in Petri pallio deponentem; alterum, Christum & quosdam Apostolos, in orbicularibus quibusdam spatiis ita dispositos, ut vas quodammodo coronarent. Primi vasculi non affert exemplum Blanchinius, quod jam alio asportatum esset a Museo Leonis Strozzi, ubi illud viderat: alterius vero, quod ad sacrum Christum continendum adhibitum fuisse ex figura eruit, & cœlatura, exemplum referre non prætermittit, & prototypum servari scribit in Cimeliario M. A. Sabatinii.

Sed

vidit vetustius quam Adriani IV. Raynaldus, Dubletus tamen vidit etiam Paschalis II. Mabillonius Urbani II. & Heineccius etiam Leonis IX. Hinc non immerito idem Mabillonius in suo egregio *de re diplomatice* opere cap. XIV. num. XIII. Urbanum II. primum inter Romanos Pontifices extitisse statuit, qui in plumbeis sigillis SS. Apostolorum Petri & Pauli imagines expresserit. Et sane vir clarissimus Simon Ballerinius a Cubiculo SS. D. N. Papæ Honorarius I. U. D. & Bibliothecæ Barberinæ Præfectus, antiquissima mihi ostendit *Bullatice*, ut ajunt, *plumba*, Pontificum Adeodati, Zacchariæ, Formosi, Agapeti, Joannis, Benedicti, Sergii, Stephani, &c. in quibus nil aliud, nisi summi Pontificis nomen salutiferæ Crucis signo adjecto, comparet. Quod autem in *scribendis SS. Apostolorum nominibus*, que tum plumbeis bullis, tum signis apponi solent, numquam Paulus ante Petrum scriptus sit, quemadmodum idem Mabillonius observat *loc. cit.* eruitur etiam ex plumbeo seculi X. sigillo, quod in Museo laudati Ballerini vultur: illud servata plumbi magnitudine

ab amicissimo viro comite Scutellario delineatum, in sequenti lignea tabella, incidendum curavi) & in quo Petrus ad lævam Pauli vultur unam tantum clavem super sinistram humerum gerens, eadem propemodum ratione, qua Paulus ad dexterum, ensen tenet, dum uterque Petrus dextera, Paulus sinistra manu crucem sustinet, cum circumscripta epigrapha: ✠ SIGNA APOSTOLORUM PETRI & PAULI

Si quis autem querat, quomobrem tali ordine SS. Apostolorum imagines dispositas, Pontificia exhibeant sigilla, (eis, si Polydoro credimus, primum uti cœpit Stephanus III. anno 752. ad Petri sedem evectus) facile respondere possumus, quod talem ordinem publi-

Sed a vasis, ad Musiva transeamus. Angelus Rocca in opusculo *de SS. Apostolorum Petri & Pauli pralatione, sive imaginibus*, quod legitur *oper. tom. I. pag. 91.* Paulum esse autumat, qui a dextris Christi est, Petrum vero qui a sinistris volumen ab eo accipiens cernitur in absidula, quæ se ad lævam offert ingredientibus templum B. Constantiæ Constantini M. Imperatoris filiæ, quod est in via Nomentana prope S. Agnetem. Verum licet demus hanc absidulam Constantini tempore musivo opere exornatam fuisse, quod non unus Rocca, sed etiam Ciampinius in *Synopsi hist. de sacris aedificiis a Constantino M. constructis cap. 10. pag. 131.* existimat, tamen quod Petrus & Paulus sint illi duo viri, quos inter medius est Christus, probari nullo pacto nequit; quin immo Ciampinius Thomam & Philippum Apostolos esse conicit. Exploratoris sunt fidei musiva, quæ idem eruditissimus Præsul profert in egregio *veterum Monumentorum* opere. Ac primo quidem *part. I. cap. 24. tab. 68.* in majori arcu Basilicæ S. Pauli in via Ostiensis (a) a S. Leone ædificato annum circiter 441. SS. Apostolorum Petri & Pauli imagines esse observat, utrasque invicem se respicientes, & diademate ornatas, sandaliis, pallio & tunica. Opus temporis injurias multum est passum, adhuc tamen cernitur Petrus læva, quam ad pectus admovet claves duas tenens. Aliam S. Petri figuram in eadem Basilica observavit Blanchinius in *proleg. ad tom. 2. Anastasii*, ubi nimirum

B b 4

Roma-

publica servarent musiva, de quibus paullo superius disputavimus: quamvis nonnullis satis probabilem hujus ordinis rationem afferre visum est; quod sigillorum auctor ad eum potius locum, quem Apostoli obtinissent in ipso sigillo, quam ad eum quem obtinissent, ubi ab ipso Sigillo impressi forent, respexerit. Quæ autem scribit Heineccius in libro *de veteribus Germanorum aliarumque nationum sigillis part. I. cap. 12. §. 5.* quod jam olim hæc cura coris etiam sanctum Maximum quinti Ecclesiæ seculi Doctorem, qui instituta de

SS. Apostolorum Petri & Pauli laudibus oratione, quem alterutri præponeret, dubitantem se ostendit, minus equidem opportune ab erudito J. C. scripta fuisse existimo. Non enim S. Maximus hanc controversiam pertractavit, sed in ea dubitatione versatus fuisse videtur Oratorum more, ut magis magisque utriusque merita & gloriam prædicaret.

(a) Vide quæ de hac Basilica diximus in *Annalibus SS. Petri & Pauli* ad annum æræ vulgaris 65. pag. 381.